

Katarzyna JAKUBOWSKA-KRAWCZYK

Uniwersytet Warszawski

O współczesnym malarstwie monumentalnym

Dnia 14 grudnia 2013 roku odbyło się polsko-ukraińskie seminarium „Malarstwo Monumentalne”, którego współorganizatorem była Katedra Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego wraz ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Nowicy.

Miłośnicy i badacze sztuki wraz z artystami starali się odpowiedzieć na pytanie o specyfikę malarstwa monumentalnego, jego założenia i potrzeby, a także wyzwania, które stawia przed nim współczesna architektura. Podstawowym zadaniem malarstwa monumentalnego jest bowiem podkreślenie wyjątkowości bryły i stworzenie stylu i harmonii wnętrza.

Jako pierwszy prelegent wystąpił kierownik Katedry Sztuki Sakralnej Lwowskiej Narodowej Akademii Sztuk Pięknych – prof. Roman Wasyłyk, który przedstawił pokrótce główne założenia ukraińskiego malarstwa monumentalnego oraz historię powstania jednostki, którą kieruje. Katedra Sztuki Sakralnej jako pierwsza na Ukrainie zaczęła przygotowywać specjalistów w zakresie malarstwa monumentalnego w przestrzeni sakralnej. Jej powstanie możliwe było dzięki odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości i legalizacji Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego. Na początku lat 90., kiedy budowano setki nowych cerkwi i rekonstruowano stare, zabrakło specjalistów, którzy gotowi byli tworzyć dojrzałe dzieła sztuki religijnej. Tę lukę wypełniła założona w 1994 roku Katedra Sztuki Sakralnej. Jej pierwszymi pracownikami oprócz Romana Wasyłyka byli tacy wybitni specjaliści jak M. Bidniak, K. Zwirynski, M. Krystopczuk, W. Owsijczuk, L. Puszczasz, K. Markowycz, R. Kysły, L. Skop. Na tle historii powstania katedry Profesor opowiedział o rozwoju ukraińskiego monumentalnego malarstwa sakralnego w ciągu ostatnich dwudziestu lat, jego specyfice, sukcesach i wyzwaniach, jakie przed nim stoją.

Następnie swoje realizacje przedstawił Konstantyn Markowycz, wykładowca Lwowskiej ASP. Rozpoczął od zaprezentowania powstałych w latach dziewięćdziesiątych polichromii cerkwi rumuńskich. Następnie szczegółowo omówił założenia artystyczne jednej z największych świątyń lwowskich – cerkwi św. Włodzimierza

i Olgi, którym w tradycji wschodniej jako chrzcicielom Rusi przypisane jest miejsce szczególne – noszą miano Równych Apostołom. Omówił zalety zastosowanej tam geometryzacji form oraz specyfikę wykonania polichromii, a także zaprojektowanego i namalowanego przez Romana Wasyłyka ikonostasu. Zwrócił uwagę, że w kontekście tej i podobnych prac można mówić o przykładzie drugiego odrodzenia bizantyjskiej tradycji z pewnymi elementami wpływów bałkańskich. Ideę tę rozwinął na przykładzie innych malowanych przez siebie cerkwi, w Kołomyi, którą projektował Roman Kysty, Tłumaczu i in. Szczególnie ciekawy wydawał się projekt w jednej ze wschodnioukraińskich wsi przedstawiający wielu ukraińskich świętych, z których niektórzy bardzo rzadko pojawiają się na polichromiach. Ostatnią przedstawioną realizacją była dopiero co skończona cerkiew pod wezwaniem przeniesienia szczątków św. Mikołaja Cudotwórcy w Rzeszowie. Na jej przykładzie K. Markowycz opowiedział o specyfice pracy na pograniczu polsko-ukraińskim.

Kolejnym prezentującym był znany lwowski artysta Andrij Wynnyczok. Przedstawił on swoją najnowszą realizację w Klasztorze sióstr św. Wincentego w Jaremczy. Kaplica w zespole klasztornym została zbudowana na wzór lwowskiej wieży Korniaкта. Ze względu na wezwanie tematem przewodnim polichromii odwiedzanego przez pielgrzymów sanktuarium miały być przedstawienia Bożego Narodzenia. Wynnyczok niezwykle ciekawie zaprezentował proces tworzenia idei artystycznej, słuchacze mogli prześledzić kolejne jej etapy, począwszy od powstawania różnych wariantów szkiców i aspektów teologicznego przesłania, aż do ostatecznej wersji, w której z lewej strony znalazło się przedstawienie Bożego Narodzenia, a z prawej Wstąpienia do otchłani. Wszystkie polichromie tworzą oryginalną i spójną całość dobrze wpisującą się w kontekst kulturowy i duchowy Huculszczyzny.

Ostatnim prezentującym był wykładowca Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie Swiatosław Władyka. Głównym tematem jego wystąpienia był projekt i wykonanie wnętrza cerkwi Narodzenia NMP, w której w 2005 roku spotkał się z młodzieżą Jan Paweł II. Bryłę tej świątyni zaprojektował w stylu ukraińskiego modernizmu wybitny architekt ukraińskiej diaspory Jarosław Żuk. Podstawą koncepcji była bryła Mychajliwskiego Soboru w Kijowie, a architekt postawił sobie nielekkie zadanie wpisania jej głównych założeń w przestrzeń socrealistycznej architektury jednej z lwowskich dzielnic – Sychowa. Cała cerkiew jest biała, co symbolizować ma czystość i nowy początek, złote kopuły przypominają zaś o niebieskim Jeruzalem. Przed artystą stało wyzwanie, aby z jednej strony stworzyć polichromie w stylu wschodnim, z drugiej zaś takie, aby pasowały do całości świątyni. W powstałych więc do tej pory malowidłach widać dążenie do minimalizmu i poszukiwanie syntezy. Uzupełniają je przemyślane akcenty sztuki tradycyjnej i ludowej, jak np. wybrane ornamenty z ludowych haftów ze wszystkich regionów Ukrainy. Całość, choć na pozór mogłaby się zdawać ryzykowna, harmonijnie współgra z pierwotnymi założeniami. Władyka zdecydował się także na łączenie malatury z mozaiką składającą się z przeróżnych elementów smalty, kamienia, szkła. Myślą przewodnią artysty jest, aby przemawiająca do współczesnego człowieka świątynia łączyła w sobie elementy

obecne w kulturze przez wieki, by w subtelny sposób pokazać, jak teraźniejszość wypływa z przeszłości.

Poruszane w trakcie seminarium zagadnienia interesująco komentował, rozwijał i uzupełniał wykładowca Warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych – prof. dr hab. Grzegorz Mroczkowski. Przedstawione prezentacje stały punktem wyjścia do rozważań na temat specyfiki malarstwa monumentalnego Europy Środkowo-Wschodniej, a szczególnie terenów pogranicza polsko-ukraińskiego. Wszystkie z prezentowanych realizacji wykonane zostały, bowiem na dawnych „Kresach Rzeczypospolitej”. Śledząc ich rozwój, wiele możemy dowiedzieć się o różnorodnych próbach odradzania zniszczonej przez lata panowania Związku Radzieckiego tradycji tego regionu, sposobów budowania tożsamości przez jego mieszkańców oraz dróg do wpisywania ich we współczesność.